Utbildningsutskottets betänkande 1983/84: 7

om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1983/84: 40 bil. 6 delvis)

Propositionen

Regeringen har i proposition 1983/84: 40 bilaga 6 (utbildningsdepartementet) under punkterna 1, 3, 4, 7 och 8 (s. 1–2, 6–12, 18–20) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats om särskilt veckotimpris för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen,
2. godkänna vad som i propositionen har förordats om förskott på bidrag till förstärkningsresursen för redovisningsåret 1984/85,
3. godkänna vad som i propositionen har förordats om minskning av tilläggsbidraget,
4. godkänna vad som i propositionen har förordats om förskott på tilläggsbidrag för redovisningsåret 1984/85,
5. godkänna förslaget om utbyggnad av systemet med timreduktioner,
6. godkänna förslaget om lägsta antal elever för att undervisning i vissa språk skall få starta,
7. godkänna förslaget om en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner,
8. godkänna vad som i propositionen har förordats om schablontilläggets storlek,
9. godkänna vad som i propositionen har förordats om schablonbidraget till folkhögskolor.

Motionerna

1983/84: 86 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

11. att riksdagen beslutar att en i förhållande till propositionens förslag lägre timreduktion i gymnasieskolan genomförs på det sätt som anförs i motionen,
12. att riksdagen beslutar att återinförandet av resurser för att ompröva självstudietiden i gymnasiet genomförs enligt motionens förslag,
13. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om återinförandet av specialarbetet i gymnasieskolan.

1983/84: 100 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

23. att riksdagen avslår regeringens förslag om reduktion av veckotimpriset,

24. att riksdagen avslår regeringens förslag i fråga om tilläggsbidraget för vikarieinsatser,

25. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om ett enkelt elevrelaterat statsbidragssystem i enlighet med vad som anförs i motionen,

26. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag till besparingar inom grundskolan i enlighet med vad som anförs i motionen,

27. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförs om inriktningen av besparingarna inom grundskolan,

28. att riksdagen avslår förslaget om 40 milj. kr. till omprövning av självstudietiden,

29. att riksdagen avslår regeringens förslag rörande besparing på kommunal vuxenutbildning.

1983/84: 140 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen beslutar att avslå propositionens förslag om timreduktion, återföringsresurs och återföring av medel för täckande av självstudietid,

2. att riksdagen beslutar att bifalla det timreduktionsförslag som presenterats i motionen,

3. att riksdagen beslutar att bifalla det förslag i fråga om självstudietid som framförts i motionen,

4. att riksdagen beslutar att genomföra den ytterligare reducering av koefficienten i det allmänna bidraget till folkhögskolan i enlighet med vad som framhållits i motionen.

1983/84: 147 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84: 40 i vad avser ändring av schablontillägget till kommuner som anordnar kommunal vuxenutbildning.

1983/84: 148 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84: 40 i vad avser förändring av det allmänna bidraget till driften av folkhögskolor.

1983/84: 149 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84: 40 i vad avser anslaget Bidrag till driften av grundskolor och anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande proposition 1983/84: 40 bilaga 6, punkterna 1, 3, 4, 7 och 8. Punkt 5 behandlas i ett senare betänkande.

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Statsbidraget till kommunerna för driften av grundskolor består såvitt avser förstärkningsresursen av två delar. Bidrag motsvarande kostnaden för 0,5194 veckotimmar per elev utgår till kostnader för insatser för undervisning, medan bidrag motsvarande 0,1248 veckotimmar per elev utgår till kostnader för andra särskilda insatser under skoldagen samt kostnader för det lokala planeringsrådet.

Föredragande statsrådet anför att för förstärkningsresursen gäller att bidraget utgår med ett visst belopp per veckotimme (veckotimpris). Veckotimpriset fastställs årligen av regeringen på grundval av den genomsnittliga lönekostnaden för lärarledd undervisning i grundskolan. I det löneläge som kan antas komma att gälla för redovisningsåret 1983/84 motsvarar veckotimpriset en månadslön för en heltidsanställd om ca 8 500 kr. Den personal som har hand om den största delen av den verksamhet som inte är undervisning har enligt föredragande statsrådet ett löneläge som betydligt understiger nämnda lön. I denna bemärkelse kan alltså kommunerna sägas få ett statsbidrag för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen som överstiger de faktiska lönekostnaderna. Mot bakgrund härav förordar föredragande statsrådet att ett särskilt veckotimpris införs för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Detta veckotimpris bör sättas 15 % lägre än det som gäller för förstärkningsresursen i övrigt, vilket motsvarar en månadslön för en heltidsanställd om ca 7 225 kr.

Den långsiktiga besparingseffekten till följd av regeringens förslag beräknas till 106 milj. kr. per år. Det särskilda veckotimpriset föreslås gälla fr. o. m. redovisningsåret 1984/85. Genom statsbidragssystemets konstruktion skulle effekt på statsbudgeten normalt uppstå först budgetåret 1985/86. För att besparingseffekt skall inträffa redan budgetåret 1984/85 bör enligt föredragande statsrådet hänsyn tas till det särskilda veckotimpriset redan vid utbetalning av förskott på statsbidraget under budgetåret 1984/85.

Föredragande statsrådet förordar vidare att tilläggsbidraget till kommunerna minskas med 161 milj. kr. räknat i antaget kostnadsläge för redovisningsåret 1983/84 och med beaktande av kostnaderna för lönekostnadspålägg och bidrag till sociala avgifter. Med tilläggsbidraget bestrids bl. a. vikariekostnader. För att effekt på statsbudgeten skall uppstå redan budgetåret 1984/85 bör föreslagen minskning påverka utbetalningen av förskott under budgetåret 1984/85.

I motion 1983/84: 149 (i denna del) yrkas avslag på regeringens förslag om minskning av statsbidraget till grundskolan. Enligt motion 1983/84: 100 (yrkandena 23, 24, 25, 26 och 27) innebär förslagen om besparing på grundskolans område en ökad detaljstyrning av skolans verksamhet, varför förslagen avvisas. I samma motion föreslås ett elevrelaterat statsbidragssystem för grundskolan. Med ett sådant system kan enligt motionä-

Rättelse: S. 4, rad 12–13 Står: vikariekostnader i grundskolan. Rättat till: kostnader för – – – upprätthållande. *Tillkommer:* (under de – – – ledighet).
S. 4, rad 14 *Tillkommer:* (längre ledighet).

rerna eventuella besparingar ges en mer generell karaktär. I avvaktan på skisserat statsbidragssystem bör riksdagen enligt motionärerna uppdra åt regeringen att återkomma med ett nytt besparingsförslag för grundskolan som lämnar frihet åt den enskilda kommunen att själv ta ställning till var besparingarna skall göras.

Utskottet vill med anledning av regeringens förslag och motionsyrkandena anföra följande.

Det statliga driftbidraget skall garantera en likvärdig utbildningsstandard i hela landet. De besparingsåtgärder som regeringen föreslår för grundskolans del påverkar inte i första hand den reguljära undervisningen – vilket utskottet finner väsentligt – utan vissa övriga verksamheter och viss vikarieverksamhet. Utskottet erinrar vidare om att kostnader för undervisningens upprätthållande kan bestridas med såväl förstärkningsresurs (under de två första dagarna av lärares ledighet) som tilläggsbidrag (längre ledighet). Hur vikariebehovet den första frånvarodagen för lärare skall tillgodoses får enligt propositionen avgöras av den enskilda kommunen.

Riksdagen har så sent som år 1978 beslutat om ett nytt statsbidragssystem för grundskolan (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260). Effekterna av statsbidragssystemet för stat och kommun granskas f. n. både inom skolöverstyrelsen och inom regeringskansliet.

Med hänvisning till vad som redovisats avstyrker utskottet motionerna 1983/84: 100 yrkandena 23, 24, 25, 26 och 27 samt motion 1983/84: 149 i denna del. Utskottet föreslår samtidigt att riksdagen godkänner förslagen om dels särskilt veckotimpris för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen och förskott på bidrag till förstärkningsresursen för redovisningsåret 1984/85, dels minskning av tilläggsbidraget och förskott på tilläggsbidrag för redovisningsåret 1984/85.

Bidrag till driften av gymnasieskolor

Enligt skolförordningen anordnas normalt en undervisningsgrupp för varje påbörjat 30-tal elever i ett ämne. Om i ett sådant ämne det totala antalet elever i årskursen vid skolan är lägre än 12, skall antalet veckotimmar enligt timplanen minskas (jfr förordningen 1982: 40 om timreduktioner i gymnasieskolan vid låga elevtal). Systemet med timreduktioner innebär att timtalet minskas med ca 20%, när det totala antalet elever är 8–11 eller, i latin och grekiska, 5–8. Timreduktionssystemet omfattar inte yrkesämnen och andra ämnen som har delningstalet 16.

Föredragande statsrådet anser att systemet med timreduktion bör byggas ut till att omfatta även intervallen 12–17 och 18–23 elever. Därvid bör reduktion göras med ca 15 resp. 10%. För latin och grekiska, som i dag inte berörs av systemet med timreduktion när antalet elever är större än 8, bör enligt propositionen ingen förändring ske. På samma sätt som latin och grekiska bör även fem mindre vanliga nybörjarspråk behandlas, nämligen finska, italienska, kinesiska, portugisiska och ryska. Undervisning i dessa språk bör också få starta med fem elever.

Ämnen med delningstalet 16 bör, heter det i propositionen, liksom tidigare undantas från systemet med timreduktion.

När nu systemet med timreduktioner ökar i omfattning, behövs enligt föredragande statsrådet en särskild återföringsresurs. Denna kan då fungera som ett komplement till den nu för varje skola varierande reguljära förstärkningsresursen. Återföringsresursen bör anges i ett visst antal lärartimmar som kommuner och skolenheter kan tilldelas som extra resurstimmar, dvs. ett tillskott till de resurstimmar som finns enligt redan gällande regler. Det bör få ankomma på SÖ att fördela timmarna i återföringsresursen mellan länsskolnämnderna, vilka sedan i sin tur får fördela timmarna mellan de kommuner och skolenheter som är i särskilt behov av extra resurser.

Genom timreduktioner vid grupper upp t. o. m. 23 elever sparas enligt propositionen ca 115 milj. kr. Av detta belopp föreslås ca 40 milj. kr. tas i anspråk i samband med en omprövning av ordningen med självstudietimmar på de teoretiska linjerna. Av resterande indragna ca 75 milj. kr. föreslås 20% – ca 15 milj. kr. – ställas till lokal disposition som en återföringsresurs i anslutning till systemet med timreduktioner. 60 milj. kr. utgör därmed den direkta besparingen för gymnasieskolans del. Regeringens förslag bör enligt propositionen genomföras fr. o. m. budgetåret 1984/85.

I motion 1983/84: 149 (i denna del) yrkas avslag på regeringens förslag om minskning av statsbidraget till gymnasieskolan genom en utbyggnad av systemet med timreduktioner. En särskild återföringsresurs behövs därmed enligt motionärerna inte. Till frågan om en omprövning av ordningen med självstudietimmar på de teoretiska linjerna avser motionärerna återkomma under allmänna motionstiden innevarande riksmöte.

Enligt motion 1983/84: 140 (yrkandena 1, 2 och 3) bör inte systemet med timreduktion för undervisningsgrupp utvidgas så mycket som regeringen föreslår. Det måste först visas att en sådan reduktion kan ske utan att skolans kvalitetskrav eftersätts. Reduktion av lärartimtalet för undervisningen bör, utöver vad som nu gäller, endast komma i fråga när det totala elevantalet är 15 eller mindre. En särskild återföringsresurs behövs enligt motionärerna inte vid av dem föreslagen begränsning av timreduktionssystemet. För att avskaffa ordningen med självstudietimmar föreslås att resurser för ändamålet anvisas genom att tillämpa en av SÖ förordad modell i vilken tiden för elevernas skriftliga prov avräknas från lärarnas tjänstgöring. Lärartimmar som på så sätt frigörs avses bli överförda till skolans förstärkningsresurs.

Även i motion 1983/84: 86 (yrkandena 11 och 12) föreslås en begränsning av systemet med timreduktion jämfört med regeringens förslag samt att man bör använda SÖ:s nyssnämnda modell för att frigöra lärartimmar för handledningsinsatser. Därigenom skulle ordningen med självstudietimmar i gymnasieskolan kunna avskaffas.

I motion 1983/84: 100 (yrkande 28) accepteras regeringens förslag till timreduktioner. Till skillnad från regeringen anser motionärerna att ordningen med självstudietimmar i gymnasieskolan inte bör omprövas, då regeringens förslag härom endast innebär att tillgängliga lärarresurser överflyttas från ett ändamål till ett annat. Det samlade statsbidraget till gymnasieskolan kan enligt motionärerna därför minskas med 40 milj. kr. utöver den av regeringen föreslagna nettobesparingen om 60 milj. kr.

Utskottet vill med anledning av regeringens förslag och ifrågavarande motionsyrkanden anföra följande.

Vad först gäller elevtalet för start av undervisning i vissa språk tillstyrker utskottet att, liksom i fråga om latin och grekiska, lägsta antalet elever skall vara fem för undervisning i finska, italienska, kinesiska, portugisiska och ryska.

Liksom tidigare bör ämnen med delningstalet 16 undantas från systemet med timreduktion.

För finska, grekiska, italienska, kinesiska, latin, portugisiska och ryska bör i enlighet med regeringens förslag gälla att ingen timreduktion skall ske, när antalet elever är större än 8.

Utskottet tillstyrker att timreduktion i övrigt görs med 15 % vid intervallet 12–17 elever och med 10 % vid intervallet 18–23 elever. Därmed avstyrker utskottet motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del, 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 2 samt 1983/84: 149 i denna del.

Vidare tillstyrker utskottet förslaget om en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner. Motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del, 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 149 i denna del avstyrks.

Med avstyrkan av motion 1983/84: 100 yrkande 28 tillstyrker utskottet att 40 milj. kr. av den bruttobesparing om 115 milj. kr., som erhålls vid timreduktioner vid grupper upp t. o. m. 23 elever, tas i anspråk i samband med en omprövning av ordningen med självstudietimmar på de teoretiska linjerna. Till detta avser föredragande statsrådet att återkomma i sina förslag till budgetpropositionen 1984. Utskottet vill i detta sammanhang peka på att det i föreliggande proposition bland olika besparingsmöjligheter redovisas en modell, som SÖ förordat och i vilken tiden för elevernas skriftliga prov avräknas från lärarnas tjänstgöring. Med hänsyn till sambandet med gällande kollektivavtal och förutsättningarna för detta har föredragande statsrådet inte varit beredd att nu förorda detta förslag. Utskottet har inhämtat att det i avtal den 29 april 1983 om löner 1983 för statstjänstemän m. fl. gjordes en protokollsanteckning av innebörd att parterna, i avvaktan på nytt kollektivavtal om lärares skyldigheter och arbetstider, är ense om att hittillsvarande praxis på området skall tillämpas. Med hänvisning härtill och till den bedömning som föredragande statsrådet gjort avstyrker utskottet motionerna 1983/84: 86 yrkande 12 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3. Utskottet avstyrker också motion 1983/84: 149 i denna del.

I detta sammanhang tar utskottet upp frågan om specialarbetet i gymnasieskolan. Enligt motion 1983/84: 86 (yrkande 13) bör specialarbetet återinföras i gymnasieskolan.

Riksdagen har år 1981 beslutat att specialarbete inte behöver utföras i gymnasieskolan i de fall då eleverna i årskurs 3 bedriver självstudier systematiskt (prop. 1981/82: 14, UbU 1981/82: 5, rskr 1981/82: 112). Härmed förstås enligt SÖ självstudier under minst en veckotimme. Vid de skolenheter där självstudietimmar inte finns utlagda på schemat i årskurs 3 skall eleverna utföra ett självständigt arbete som påminner om specialarbetet (UbU 1981/82: 5 s. 10).

Enligt uppgift från utbildningsdepartementet kommer frågan om självständigt arbete i gymnasieskolan att tas upp i den aviserade princippropositionen om ett förnyelsearbete inom gymnasieskolan.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84: 86 yrkande 13.

Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.

För kommunal vuxenutbildning (komvux) utgår f. n. ett schablontillägg till kommun som anordnar sådan utbildning. Schablontillägget utgår för kostnader inom komvux för stödundervisning, studiehandledning, studie- och yrkesorientering samt kostnader som kommunen finner skäl att åta sig för annan studie- och yrkesorientering för vuxna. Till grund för beräkningen av schablontillägget ligger det högsta antalet lektioner enligt timplanerna för de kurser som kommunen faktiskt anordnat. Schablontilläggets storlek beräknas utifrån en viss procent av timarvodet enligt en viss beteckning, en viss arvodesgrupp och en viss ålderstilläggsklass. Denna procentsats är nu för grundskolekurs 25, för gymnasieskolkurser i allmänna ämnen 13, för särskilda yrkesinriktade kurser 13 samt för grundutbildning för vuxna 15. Även arvodesgrupper och ålderstilläggsklasser varierar.

Enligt föredragande statsrådet bör en minskning av statens utgifter för komvux kunna göras genom att samma procentsats och arvodesbelopp används vid beräkning av schablontilläggets storlek för kurser på de olika nivåerna. Detta får också ses som ett led i förenklingen av statsbidragssystemet för komvux. Schablontillägget är en totalresurs som kommunerna kan använda helt fritt efter lokala behov inom ramen för angivna ändamål. Föredragande statsrådet föreslår mot denna bakgrund att schablontilläggets storlek för samtliga kurser i komvux fr. o. m. den 1 juli 1984 fastställs till 15 % av ett timarvode som motsvarar det som nu utgår för grundskolekurser. Härigenom uppkommer en utgiftsminskning på ca 10 milj. kr.

I motion 1983/84: 147 yrkas avslag på regeringens förslag i vad gäller ändring av schablontillägget till kommuner som anordnar kommunal vuxenutbildning. Enligt motion 1983/84: 100 (yrkande 29) bör ingen besparing göras när det gäller kommunal vuxenutbildning. Däremot har motionärerna inget emot att man i förenklingssyfte fastställer en procentsats för

schablontillägget som är gemensam för alla typer av kommunal vuxenutbildning.

Utskottet föreslår med hänvisning till det statsfinansiella läget att riksdagen godkänner vad som i propositionen har förordats om schablontilläggets storlek. Samtidigt avstyrks motionerna 1983/84: 100 yrkande 29 och 1983/84: 147.

Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

Statsbidraget till folkhögskolor, som innevarande budgetår uppgår till ca 405 milj. kr., består till ca 94 % av ett allmänt bidrag.

En minskning av statens utgifter för folkhögskolan bör enligt föredragande statsrådet kunna göras genom förändringar i det allmänna bidraget. Huvuddelen av detta utgår i form av ett schablonbidrag som beräknas utifrån följande formel: antalet elevveckor × koefficienten 0,0037 × lärarlön inkl. sociala avgifter enligt lönegrad L 12:4. Genom att sänka koefficienten 0,0037 till 0,0036, dvs.med ca 2,7 %, når man en utgiftsminskning på ca 10,5 milj. kr. jämfört med vad som budgeterats för innevarande budgetår. Föredragande statsrådet förordar en sådan minskning av koefficienten till 0,0036 fr. o. m. den 1 juli 1984. Hon anmäler samtidigt sin avsikt att i anslutning härtill föreslå regeringen att de nuvarande bestämmelserna i folkhögskoleförordningen (1977: 551) om en lärartäthet av i genomsnitt 2,15 lärartimmar per elevvecka ändras fr. o. m. den 1 juli 1984, så att lärartätheten inte skall behöva uppgå till mer än 2,10 lärartimmar per elevvecka. Motsvarande förändring bör enligt henne göras vid omräkning av tjänstgöringstimmar i studiecirkelarbete till elevveckor enligt 84 § folkhögskoleförordningen (1977: 551).

I motion 1983/84: 148 yrkas avslag på regeringens förslag i vad avser förändring av det allmänna bidraget till driften av folkhögskolor. Enligt motion 1983/84: 140 (yrkande 4) bör bestämmelserna i folkhögskoleförordningen (1977: 551) om en lärartäthet av i genomsnitt 2,15 lärartimmar per elevvecka ändras till 2,00 lärartimmar per elevvecka, så att koefficienten i det allmänna bidraget kan sänkas från 0,0037 till 0,0034. Detta innebär en besparing på ytterligare 21 milj. kr. utöver regeringens förslag, dvs. med sammanlagt ca 8,1 %.

Med hänvisning till det statsfinansiella läget tillstyrker utskottet regeringens förslag till ändring av schablonbidraget till folkhögskolor innebärande en besparing på 2,7 % och avstyrker därmed motion 1983/84: 148. Utskottet kan däremot inte tillstyrka yrkandet om en besparing på drygt 8 %. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84: 140 yrkande 4.

Hemställan

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i

motsvarande delar samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om särskilt veckotimpris för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen,

2. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om förskott på bidrag till förstärkningsresursen för redovisningsåret 1984/85,
3. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om minskning av tilläggsbidraget,
4. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om förskott på tilläggsbidrag för redovisningsåret 1984/85,
5. att riksdagen beträffande lägsta antalet elever för att undervisning i vissa språk skall få starta godkänner vad som har förordats i proposition 1983/84: 40,
6. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del, 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 2 samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om utbyggnad av systemet med timreduktioner,
7. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del, 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner,
8. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 86 yrkande 12, 1983/84: 100 yrkande 28 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3 samt 1983/84: 149 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om återföring av medel för omprövning av ordningen med självstudietimmar,
9. att riksdagen beträffande specialarbetet i gymnasieskolan avslår motion 1983/84: 86 yrkande 13,
10. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 100 yrkande 29 och 1983/84: 147 godkänner vad som i propositionen har förordats om storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning.

11. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 40 och med avslag på motionerna 1983/84: 140 yrkande 4 och 1983/84: 148 godkänner vad som i propositionen har förordats om schablonbidraget till folkhögskolor.

Stockholm den 6 december 1983

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Pär Granstedt (c), Iris Mårtensson (s), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Björn Samuelson (vpk), Gunnar Hökmark (m) Larz Johansson (c) och Ingvar Johnsson (s).

Reservationer

1. Förstärkningsresurs och tilläggsbidrag för grundskolan (mom. 1, 2, 3 och 4)

Pär Granstedt (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Det statliga" och slutar "redovisningsåret 1984/85" bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till det statsfinansiella läget och det stora behovet av besparingar vill utskottet inte motsätta sig den sammanlagda besparingen på grundskolan men väl sättet på vilket den genomförs. Eftersom kommunerna i dag har anpassat verksamhetens omfattning till den totala resursens volym i kronor istället för veckotimmar, innebär förslaget endera en sänkning av ambitionsnivån eller en stor kostnadsövervältring från staten till kommunerna. Reduktionen av statsbidraget till vikarier innebär att man gör det möjligt att införa helt lärarlösa skoldagar i grundskolan. De av regeringen föreslagna besparingarna innebär dessutom en ökad detaljstyrning av skolans verksamhet. Utskottet kan inte acceptera minskningen av förstärkningsresursen och tilläggsbidraget. Strävan bör i stället vara att komma fram till ett elevrelaterat statsbidragssystem med en mycket låg grad av detaljreglering. Med ett sådant system kan eventuella besparingar ges en mer generell karaktär och kommunernas möjligheter att möta sådana besparingar genom egna besparings- och effektivitetsåtgärder i motsvarande grad öka. I avvaktan på ett sådant statsbidragssystem bör riksdagen nu uppdra åt regeringen att återkomma med ett nytt besparingsförslag för grundskolan.

Vad utskottet här har anfört om besparingar inom grundskolan bör riksdagen med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 24, 25, 26 och 27 samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1, 2, 3 och 4 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande särskilt veckotimpris för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen beträffande förskott på bidrag till förstärkningsresursen för redovisningsåret 1984/85 med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. att riksdagen beträffande minskning av tilläggsbidraget med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. att riksdagen beträffande förskott på tilläggsbidrag för redovisningsåret 1984/85 med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Förstärkningsresurs och tilläggsbidrag för grundskolan (mom. 1, 2, 3 och 4)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Det statliga" och slutar "redovisningsåret 1984/85" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det finns skäl till sparsamhet i meningen aktsamhet med samhällets resurser. Däremot är utskottet inte berett att tillstyrka besparingsåtgärder av det slag som regeringen nu föreslår för grundskolans del. Veckotimpriset för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen och tilläggsbidragets omfattning bör vara oförändrade. Om man vill ha en jämlik odifferentierad skola måste skolväsendet få de resurser som behövs. Annars rubbas målen för undervisningen. Vad ut-

skottet här har anfört om besparingar inom grundskolan bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del och med avslag på proposition 1983/84: 40 samt motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 24, 25, 26 och 27 som sin mening ge regeringen till känna,

dels att utskottets hemställan under 1, 2, 3 och 4 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande särskilt veckotimpris för den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i motsvarande delar,
2. att riksdagen beträffande förskott på bidrag till förstärkningsresurserna för redovisningsåret 1984/85 med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkandena 23, 25, 26 och 27 i motsvarande delar,
3. att riksdagen beträffande minskning av tilläggsbidraget med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar,
4. att riksdagen beträffande förskott på tilläggsbidrag för redovisningsåret 1984/85 med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkandena 24, 25, 26 och 27 i motsvarande delar,

3. Systemet med timreduktioner (mom. 6 och 7)

Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Gunnar Hökmark (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet tillstyrker" och slutar "del avstyrks" bort ha följande lydelse:

När det gäller frågan om att generellt utvidga systemet med timreduktion anser utskottet att detta inte är möjligt i den utsträckning som regeringen föreslår utan att kraven på kvalitet i undervisningen eftersätts. Reduktion av lärartimtalet för undervisningen bör därför, utöver vad som nu gäller, endast komma i fråga när det totala elevantalet i gruppen är 15 eller mindre. Genom att systemet med timreduktion på detta sätt begränsas jämfört med regeringens förslag behövs ingen återföringsresurs.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 149 i denna del, med bifall till motion 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 2 samt med anledning av motion 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande utbyggnad av systemet med timreduktioner. Riksdagen bör med bifall till motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del

och 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del avslå förslaget om en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner.

dels att utskottets hemställan undet 6 och 7 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande utbyggnad av systemet med timreduktioner med avslag på proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 149 i denna del, med bifall till motion 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 2 samt med anledning av motion 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
7. att riksdagen beträffande en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner med bifall till motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del och 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40.

4. Systemet med timreduktioner (mom. 6 och 7)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet tillstyrker" och slutar "del avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det finns skäl till sparsamhet i meningen aktsamhet med samhällets resurser. Däremot är utskottet inte berett att tillstyrka besparingsåtgärder av det slag som regeringen nu föreslår för gymnasieskolans del. I den föreliggande propositionen vill regeringen avskaffa de s. k. lärarlösa lektionerna genom att 40 milj. kr. omfördelas. Sanningen är att i stället för lärarlösa lektioner reduceras timtalet, dvs. antalet lektioner, för eleverna även vid gruppstorlekar mellan 12–23 elever. Ytterligare 60 milj. kr. dras in av gymnasieskolans resurser. Detta föreslås i en tid, då gymnasieskolan skall ta emot praktiskt taget alla 16-åringar, även de svagpresterande och svagmotiverade samt dem som inte har fullständig studiekurs i grundskolan. Konsekvensen av besparingen blir inte bara att de flesta elever får mindre undervisning, vilket innebär sänkt kunskapsstandard, utan även att det uppstår en mängd problem för praktiskt taget samtliga på en skola. Eleverna får ett schema med håltimmar. Lärarna måste planera samma kurs med olika timtal. Skolledarnas arbete med tjänstefördelningen blir komplicerad med lärarnas tjänstgöring uttryckt i centimaler. Schemaläggningen blir ännu mera komplicerad. När höstterminen sedan startar stämmer varken tjänstefördelning eller schema, eftersom många elever ändrar sina studieplaner och ämnesval under sommaren och vid höstterminens start. Då måste en hel del av den fria resursen användas för att ge lärarna nya timmar för att tillgodose deras lagliga rätt

till full tjänst. Resurstimmarna kan då inte användas till de elever som bäst behöver hjälp och stöd.

Det är nödvändigt att i en sparsituation ha en övergripande strategi, i vilken också målen för skolan tas med i bilden. Om man vill ha en gymnasieskola för alla och dessutom under den närmaste tiden göra en reformering av gymnasieskolan, måste skolväsendet få de resurser som behövs. Annars rubbas målen för undervisningen.

Med hänvisning till vad som redovisats förslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 och 1983/84: 140 yrkandena 1 och 2 i vad avser utbyggnad av systemet med timreduktioner och en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner,

dels att utskottets hemställan under 6 och 7 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande utbyggnad av systemet med timreduktioner med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 2,
7. att riksdagen beträffande en särskild återföringsresurs i form av extra resurstimmar i anslutning till systemet med timreduktioner med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del avslår proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 11 i denna del och 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del,

5. Omprövning av ordningen med självstudietimmar (mom. 8)

Under förutsättning av bifall till reservation 3

Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Gunnar Hökmark (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Med avstyrkan" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

När det gäller omprövning av ordningen med självstudietimmar på de teoretiska linjerna har utskottet i likhet med SÖ gjort den bedömningen att det bör vara möjligt att i viss utsträckning avräkna tiden för elevernas skriftliga prov från lärarnas tjänstgöring. Vinsten ligger i att det behövs betydligt färre lärare för att övervaka skrivningar än för att undervisa vederbörande klasser. Ett visst antal lärartimmar sparas in. De resurstimmar som på så sätt erhålls kan återföras till skolans förstärkningsresurs och användas för lärarhandledning under självstudietid. Utskottet föreslår att riksdagen beträffande återföring av medel för omprövning av ordningen med självstudietimmar med bifall till motionerna 1983/84: 86 yrkande 12 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3 samt med anledning av

motion 1983/84: 149 i denna del avslår vad som har förordats i proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkande 28 samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställande under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande återföring av medel för omprövning av ordningen med självstudietimmar med avslag på proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 100 yrkande 28, med bifall till motionerna 1983/84: 86 yrkande 12 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3 samt med anledning av motion 1983/84: 149 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Omprövning av ordningen med självstudietimmar (mom. 8)

Pär Granstedt (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Med avstyrkan" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör ordningen med självstudietimmar i gymnasieskolan inte prövas om. Eftersom föredragande statsrådet inte på något sätt beskriver hur den aviserade omprövningen skall gå till är utskottet inte berett att acceptera detta förslag. Enligt utskottets mening innebär regeringsförslaget endast en överflyttning av lärarresurser från ett ändamål till ett annat inom gymnasieskolan. Statsbidraget till gymnasieskolan kan således minskas med 40 milj. kr. utöver den av regeringen föreslagna nettobesparingen om 60 milj. kr. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 100 yrkande 28 och med avslag på proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 12, 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del och 3 samt 1983/84: 149 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande återföring av medel för omprövning av ordningen med självstudietimmar med bifall till motion 1983/84: 100 yrkande 28 och med avslag på propostion 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 12, 1983/84: 140 yrkande 1 i denna del och 3 samt 1983/84: 149 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Omprövning av ordningen med självstudietimmar (mom. 8)

Under förutsättning av bifall till reservation 4

Björn Samuelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Med avstyrkan" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Frågan om en omprövning av ordningen med självstudietimmar på de teoretiska linjerna bör inte behandlas i detta sammanhang. Utskottet avser att senare under riksmötet ta upp denna fråga. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del och med avslag på proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 12, 1983/84: 100 yrkande 28 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande återföring av medel för omprövning av ordningen med självstudietimmar med bifall till motion 1983/84: 149 i denna del och med avslag på proposition 1983/84: 40 och motionerna 1983/84: 86 yrkande 12, 1983/84: 100 yrkande 28 och 1983/84: 140 yrkandena 1 i denna del och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Specialarbetet i gymnasieskolan (mom. 9)

Jörgen Ullenhag (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Riksdagen har" och slutar "yrkande 13" bort ha följande lydelse:

Det är angeläget att eleverna på de treåriga linjerna som en förberedelse för kommande högre studier får träning i att arbeta självständigt. Den successivt stegrade träningen av elevernas förmåga bör avslutas med ett specialarbete förlagt till årskurs 3. Detta innebär att eleven under längre tid så självständigt som möjligt, vid sidan av den dagliga undervisningen, skall söka lösa en uppgift av något större omfattning, motsvarande en veckas genomsnittlig arbetsinsats. Det är viktigt att i unga år ta vara på och stimulera elevernas naturliga vetgirighet och skapande förmåga. Redan på det gymnasiala stadiet kan därigenom utvecklas ett intresse som kan ligga till grund för en framtida forskningsverksamhet. Enligt utskottets mening bör regeringen lägga fram förslag om hur ett sådant specialarbete skall kunna inrymmas i gymnasieskolans arbetsformer. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 86 yrkande 13 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen beträffande specialarbetet i gymnasieskolan med bifall till motion 1983/84: 86 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning (mom. 10)

Pär Granstedt (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet föreslår" och slutar "och 1983/84: 147" bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att man i förenklingssyfte fastställer en procentsats för schablontillägget som är gemensam för alla typer av kommunal vuxenutbildning. Utskottet avvisar besparingen. Merparten av resurserna används nämligen för syo-insatser, som i dagens arbetsmarknadssituation behövs mer än någonsin. Behovet av syo för vuxna ökar ständigt och i skolan bör det i det läget inte göras några besparingar inom detta område. Schablontillägget bör således beräknas till en gemensam procentsats men med nuvarande bidragsnivå. Detta bör riksdagen med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkande 29 samt med anledning av motion 1983/84: 147 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning med avslag på proposition 1983/84: 40 och med bifall till motion 1983/84: 100 yrkande 29 samt med anledning av motion 1983/84: 147 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning (mom. 10)

Björn Samuelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet föreslår" och slutar "och 1983/84: 147" bort ha följande lydelse:

Så vitt utskottet kunnat finna talar utvecklingen inom kommunal vuxenutbildning under senare år för att statsbidraget för den typ av åtgärder som schablontilläget avser bör förstärkas. Den kommunala vuxenutbildningen har kommit att spela en utomordentligt betydande roll för att fylla kunskapsluckor hos stora grupper av befolkningen. Under senare år har den kommit att få allt större betydelse för grupper som befinner sig i socialt utsatta positioner. För dessa kan det vara avgörande att det finns väl tilltagna resurser för stödundervisning, studiehandledning och studie- och yrkesorientering. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 147 och med anledning av motion 1983/84: 100 yrkande 29 avslår proposition 1983/84: 40.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning med bifall till motion 1983/84: 147 och med anledning av motion 1983/84: 100 yrkande 29 avslår proposition 1983/84: 40,

11. Schablonbidraget till folkhögskolor (mom. 11)

Rune Rydén, Birgitta Rydle, Göran Allmér och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Med hänvisning" och slutar "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

I fråga om folkhögskolorna kan en större besparing än den regeringen förordar motiveras. Genom att ändra bestämmelserna i folkhögskoleförordningen (1977: 551) om en lärartäthet av i genomsnitt 2,15 lärartimar per elevvecka till 2,00 lärartimmar per elevvecka möjliggörs en sänkning av koefficienten i det allmänna bidraget från 0,0037 till 0,0034, dvs. med ca 8,1 %. Detta innebär en besparing på ytterligare 21 milj. kr. utöver regeringens förslag. Utskottet förordar att denna extra besparing genomförs redan nu. Riksdagen bör med bifall till motion 1983/84: 140 yrkande 4 och med avslag på proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 148 godkänna vad utskottet förordat om schablonbidraget till folkhögskolor.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande scablonbidraget till folkhögskolor med bifall till motion 1983/84: 140 yrkande 4 och med avslag på proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 148 godkänner vad utskottet förordat.

12. Schablonbidraget till folkhögskolor (mom. 11)

Björn Samuelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Med hänvisning" och slutar "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Folkhögskolan är en i många avseenden unik och värdefull form av vuxenundervisning. De flesta folkhögskolor har under många år brottats med stora ekonomiska problem. Varje minskning av statsbidraget kommer att få direkta effekter på undervisningens kvalitet. Utskottet anser därför att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 148 bör avvisa regeringens förslag och avslå motion 1983/84: 140 yrkande 4.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande schablonbidraget till folkhögskolor med bifall till motion 1983/84: 148 avslår proposition 1983/84: 40 och motion 1983/84: 140 yrkande 4.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983